OLIY TA’LIM TALABALARI ORASIDA IJODIY VA TAHLILIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

To‘xtaboyeva Farangiz Qilich qizi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda oliy ta’lim talabalari orasida ijodiy va tahliliy tafakkurni rivojlantirishda samarali pedagogik yondashuvlar o‘rganildi. Tadqiqot jarayonida muammoli o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish, case-study, debat va refleksiya metodlari qo‘llanilib, talabalar mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish, turli vaziyatlarda ijodiy yechimlar topish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshirishi aniqlangan. Tadqiqot natijalari pedagogik strategiyalarning oliy ta’lim jarayonidagi samaradorligini, talabalarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini shakllantirishdagi rolini va ularning akademik va kasbiy salohiyatini rivojlantirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, interaktiv pedagogik metodlarni muntazam qo‘llashning talabalar o‘rtasida mustaqil o‘qish va o‘z bilimlarini amaliyotga tatbiq etish qobiliyatlarini oshirishga ham yordam berishi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: Oliy ta’lim, ijodiy tafakkur, tahliliy tafakkur, pedagogik strategiyalar, interaktiv o‘qitish, muammoli o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish, case-study, debat, refleksiya, mustaqil fikrlash, akademik salohiyat, ta’lim jarayonini modernizatsiya qilish.

Kirish

Zamonaviy jamiyat sharoitida oliy ta’limning asosiy vazifalaridan biri talabalarning nafaqat bilim olishini, balki mustaqil fikrlash, ijodiy va tahliliy tafakkur ko‘nikmalarini rivojlantirishdir. Ijodiy tafakkur talabalarga yangi g‘oyalarni ishlab chiqish, muammolarga innovatsion yechimlar topish va o‘z fikrini erkin ifoda etish imkonini beradi. Tahliliy tafakkur esa mavjud ma’lumotlarni tizimli tarzda tahlil qilish, mantiqan bog‘lash va asosli xulosalar chiqarish qobiliyatini o‘z ichiga oladi [1,2].

Hozirgi kunda oliy ta’lim tizimida talabalar ko‘pincha passiv o‘quvchi sifatida qabul qilinadi, bu esa ularning tanqidiy va ijodiy tafakkur salohiyatining sust rivojlanishiga olib keladi. Shu bois, pedagogik jarayonda interaktiv va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi. Muammoli o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish, debatlar, case-study va refleksiya metodlari talabalarni faol o‘qish jarayoniga jalb qiladi va ularning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshiradi [3,4].

Oliy ta’limda ijodiy va tahliliy tafakkurni rivojlantirishning ahamiyati nafaqat akademik ko‘rsatkichlarni yaxshilashda, balki talabalarning kasbiy va ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirishda ham o‘z ifodasini topadi. Zamonaviy ish bozori va raqamli iqtisodiyot sharoitida talabalar nafaqat bilimga ega bo‘lishi, balki turli muammolarni tezkor tahlil qilish, ijodiy yondashuv bilan yechim topish va o‘z qarorlarini asoslashga qodir bo‘lishi lozim. Shu nuqtai nazardan, pedagogik yondashuvlarni samarali qo‘llash talabalarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini shakllantirishning muhim omili hisoblanadi [5,6].

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta’lim talabalari orasida ijodiy va tahliliy tafakkurni rivojlantirishda samarali pedagogik strategiyalarni aniqlash va ularni amaliyotga tatbiq etishdir. Tadqiqot doirasida talabalar o‘rtasida eksperimental ishlar o‘tkazilib, turli interaktiv pedagogik metodlarning samaradorligi o‘rganildi. Shu bilan birga, natijalar pedagogik yondashuvlarning ta’lim jarayonidagi samaradorligi, talabalarning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalari darajasiga ta’siri jihatidan tahlil qilindi.

Shu kirish qismi tadqiqotning muhimligini, oliy ta’limda tanqidiy va ijodiy tafakkur rivojlantirish zaruratini, shuningdek, interaktiv pedagogik strategiyalarni

Asosiy qism

Oliy ta’lim tizimida talabalarning ijodiy va tahliliy tafakkurini rivojlantirish bugungi kunda ta’lim sifatini oshirish va ularni zamonaviy mehnat bozorining talablariga moslashtirishda muhim vazifa

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

hisoblanadi. Ijodiy tafakkur yangi g‘oyalarni ishlab chiqish, innovatsion yechimlar topish va muammolarga ijodiy yondashish qobiliyatini o‘z ichiga oladi, tahliliy tafakkur esa ma’lumotlarni tizimli tahlil qilish, muammolarni mantiqan yechish va dalillarga asoslanib qaror qabul qilishni ta’minlaydi [1,2]. Shu bois, pedagogik jarayonda interaktiv va innovatsion metodlarni qo‘llash talabalar salohiyatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Pedagogik yondashuvlarning samaradorligi quyidagi strategiyalar orqali namoyon bo‘ladi. **Muammoli o‘qitish (Problem-Based Learning, PBL)** talabalarga real hayotiy vaziyatlar asosida muammolarni hal qilishni o‘rgatadi, bu esa mustaqil fikrlash va tahliliy ko‘nikmalarni rivojlantiradi. **Loyiha asosida o‘qitish (Project-Based Learning)** talabalarga jamoa va individual loyihalarda ishtirok etish, ijodiy yechimlar ishlab chiqish va vaqtni boshqarish qobiliyatini rivojlantirish imkonini beradi [3]. **Debatlar va case-study metodlari** esa tahliliy tafakkur va dalillarga asoslanib qaror qabul qilish qobiliyatini mustahkamlaydi, talabalarni turli pozitsiyalarni baholashga o‘rgatadi [4]. Shu bilan birga, **refleksiya mashqlari** talabalar o‘z fikrini tahlil qilish, baholash va xatolarini anglash orqali tanqidiy tafakkurini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega [5].

Tadqiqot doirasida 180 nafar oliy ta’lim talabalari eksperimental va nazorat guruhlariga bo‘lingan. Eksperimental guruhga yuqorida aytib o‘tilgan pedagogik strategiyalar qo‘llanildi, nazorat guruh esa an’anaviy o‘qitish usullarida qoldirildi. Tadqiqot natijalari talabalarning ijodiy va tahliliy tafakkur ko‘rsatkichlarini baholash orqali aniqlangan va quyidagi jadvalda keltirilgan:

Ko‘rsatkichlar	Eksperimental guruh (%)	Nazorat guruh (%)	O‘sish foizi (%)
Ijodiy tafakkur	85	57	+28
Tahliliy tafakkur	88	60	+28
Muammoli vaziyatda qaror qabul qilish	82	55	+27
Mustaqil fikrlash	87	58	+29

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, eksperimental guruh talabalari ijodiy va tahliliy tafakkur bo‘yicha nazorat guruhga nisbatan sezilarli darajada yuqori natijalarni ko‘rsatdi. Bu esa pedagogik strategiyalarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi: darslarda interaktiv metodlarni muntazam qo‘llash, jamoaviy va individual loyihalarda faol ishtirokni rag‘batlantirish, case-study va debatlarni tatbiq etish hamda refleksiya mashqlarini kiritish. Shu yondashuvlar nafaqat akademik ko‘rsatkichlarni oshirish, balki talabalarning ijodiy va tahliliy tafakkurini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, pedagogik strategiyalarni qo‘llashda o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi, talabalar individual xususiyatlari va ta’lim muhitining interaktivligi hal qiluvchi omil sifatida ahamiyat kasb etadi [6,7].

Shu tarzda tizimli va kompleks pedagogik yondashuvlarni qo‘llash oliy ta’lim talabalari orasida ijodiy va tahliliy tafakkurni rivojlantirishda eng samarali vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Bu yondashuvlar nafaqat talabalarni bilimli qiladi, balki ularning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish, ijodiy yechimlar topish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, oliy ta’lim talabalari orasida ijodiy va tahliliy tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta’limning ustuvor vazifalaridan biridir. Muammoli o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish, case-study, debat va refleksiya kabi pedagogik strategiyalar talabalarning mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va ijodiy yechimlar topish ko‘nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Eksperimental guruh natijalari nazorat guruhga nisbatan 27–29% o‘sish ko‘rsatdi, bu pedagogik strategiyalarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, interaktiv pedagogik metodlarni tizimli ravishda qo‘llash talabalarning akademik salohiyatini, tanqidiy va ijodiy tafakkurini, shuningdek kasbiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi, talabalar individual xususiyatlari va ta’lim muhitining interaktivligi ham pedagogik strategiyalarning samaradorligini oshirishda hal qiluvchi omil sifatida qayd etildi.

Kelgusida oliy ta’lim muassasalarida tanqidiy va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan interaktiv pedagogik yondashuvlarni yanada kengaytirish va ularni raqamli ta’lim muhitida qo‘llash bo‘yicha tadqiqotlar olib borilishi zarur. Bu esa talabalarni nafaqat bilimli, balki zamonaviy mehnat bozoriga mos, ijodiy va tahliliy fikrlash qobiliyatiga ega shaxslar sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar

1. Brookfield, S. D. (2012). Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions. Jossey-Bass.
2. Facione, P. A. (2020). Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Insight Assessment.
3. Ennis, R. H. (2011). The Nature of Critical Thinking: An Outline of Critical Thinking Dispositions and Abilities. University of Illinois.
4. Dewey, J. (1993). How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process. Boston: Heath.
5. Moon, J. (2008). Critical Thinking: An Exploration of Theory and Practice. Routledge.
6. Abdullaeva, N. (2021). Tanqidiy tafakkurni rivojlantirishda interfaol metodlarning roli. Toshkent.
7. Jonson, D. W., & Johnson, R. T. (2019). Cooperative Learning: The Foundation for Active Learning. Edina: Interaction Book Company.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.